

Голові спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 в Інституті підготовки кадрів Державної служби зайнятості України
доктору наук з державного управління, професору
Войтович Радмилі Василівні

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата наук з державного управління Горбатюк Світлани Євгенівни на дисертацію Дяченка Андрія Васильовича «Механізми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

Розвиток України як успішної правової та соціально орієнтованої держави залежить від спроможності органів державного управління забезпечити закріплені нормами міжнародного права та Конституцією України права і свободи людини і громадянина. Забезпечення реалізації конституційно визнаних прав і свобод людини і громадянина внутрішньо переміщеними особами, зокрема з Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, яких за офіційними даними в Україні є понад 1,4 млн осіб, стало іспитом для державної влади. Насамперед, з огляду на необхідність застосування ефективних механізмів державного управління, що фокусуються не виключно на задоволенні першочергових потреб внутрішньо переміщених осіб, а націлені на створення умов для реалізації ними конституційних прав на основі правових гарантій та ресурсного, у тому числі фінансового, забезпечення.

Досвід ООН дозволив сформулювати на міжнародному рівні керівні принципи забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб. Проте Україна, стикнувшись з проблемою масового вимушеного переміщення населення внаслідок анексії Автономної Республіки Крим, збройної агресії на сході країни, опинилась перед низкою викликів, пов'язаних з неефективністю механізмів державного управління, що мали забезпечити управлінські процеси, як-то міжвідомча координація, міжнародна взаємодія, обмін інформацією, державно-приватне партнерство тощо, та соціально-економічну адаптацію й інтеграцію цієї категорії населення України у суспільство.

Потрібно визнати, що з 2014 року Україна пройшла шлях від філософії соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам на рівні задоволення першочергових потреб – до формування світоглядної орієнтації на створення

умов для забезпечення реалізації їхнього соціального, трудового, культурного, політичного потенціалу, що, власне, й гарантовано нормами права. Здобутки на цьому шляху добре відомі. Насамперед, необхідно наголосити на Законах України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», актах Кабінету Міністрів України, спрямованих на забезпечення соціальних і гуманітарних прав внутрішньо переміщених осіб, та ін.

Разом з тим наявність проблем, пов'язаних із реалізацією внутрішньо переміщеними особами права на життя, повагу до людської гідності, свободу та безпеку, вільний пошук можливостей для працевлаштування та участі в економічній діяльності, соціальний захист, освіту, медичну допомогу, права на свободу зборів та участі на рівноправній основі у справах громади, голосувати та брати участь у веденні державних і громадських справ та ін., вказують на системні суперечності між закріпленими у законодавчих актах нормами права та спроможністю органів державної влади повною мірою реалізувати свій мандат у цій царині.

Це також вказує й на певні прогалини у теоретико-методологічній основі формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні та об'єктивно актуалізує проблему вдосконалення концептуальних засад її формування з урахуванням перспективних підходів і методів, визначенням завдань, принципів, алгоритмів розбудови дієвих механізмів державного управління на основі європейських та універсальних стандартів, Керівних принципів ООН з питань внутрішнього переміщення.

У зв'язку з вищезазначеним дисертаційна робота А.В.Дяченка «Механізми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні» доповнює наукові знання у дослідженні зазначеної тематики, а тому безумовно є своєчасною та актуальною.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота А.В.Дяченка висвітлює результати наукових досліджень автора, що отримані у процесі виконання комплексного наукового проекту Національної академії державного управління при Президентові України «Державне управління та місцеве самоврядування» (державний реєстраційний номер 0199U002827). Проблематика дисертації відповідає темам науково-дослідних робіт «Формування національного соціогуманітарного простору як складова євроінтеграційної стратегії України» (державний реєстраційний номер 0115U004073), «Аналіз соціогуманітарної політики у контексті інтеграції та консолідації українського суспільства» (державний реєстраційний номер 0117U002860), «Публічна політика щодо формування української ідентичності в умовах сучасних викликів» (державний

реєстраційний номер 0118U000634), що розроблялися кафедрою соціальної та гуманітарної політики Національної академії. Роль автора як співвиконавця зазначених науково-дослідних робіт полягала у розробці наукових положень та практичних рекомендацій для органів державної влади щодо вдосконалення механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Зміст дисертаційної роботи та наукових публікацій А.В.Дяченка за темою дисертаційного дослідження засвідчують високу ступінь обґрунтованості і достовірності отриманих наукових результатів та зроблених висновків і пропозицій.

Високий рівень обґрунтованості, достовірність та вірогідність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечені:

- вирішенням завдань наукового дослідження на основі вдало побудованої структурно-логічної схеми дисертації, що сприяло досягненню мети;

- методично грамотним підходом до вирішення поставлених завдань та використанням сучасних високоінформативних методів наукового дослідження, інтеграції загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методу соціокультурного аналізу (дослідження процесу соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб), порівняльно-правового (розгляд міжнародних та вітчизняних правових норм у галузі гуманітарного права щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб та аналіз зарубіжного досвіду реалізації довгострокових рішень щодо цих осіб); методів систематизації, узагальнення, нормативного аналізу (опрацювання наукових та нормативних джерел); структурно-функціонального аналізу та діяльнісного підходу (дослідження механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні), моделювання (обґрунтування моделі розвитку потенціалу інтеграційної спроможності), вторинного соціологічного аналізу (систематизація чинників інтеграції внутрішньо переміщених осіб шляхом узагальнення результатів соціологічних досліджень та моніторингу оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні);

- використанням широкої джерельної бази дослідження за темою дисертації, що підтверджується списком використаної літератури, який налічує 362 джерела, у тому числі понад 30 – англомовних;

- відповідністю предметної спрямованості дисертації паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління, а саме таким напрямом досліджень: формування та реалізація державної політики у сферах державного, регіонального та галузевого управління та інших сферах суспільного життя; цільові, функціональні, організаційні та інші складові механізмів державного управління на центральному, регіональному, галузевому рівнях, в різних сферах суспільного життя;

– апробацією наукових результатів дисертаційної роботи на науково-практичних конференціях у різних регіонах України, у тому числі за міжнародною участю: «Правові аспекти публічного управління: теорія та практика» (Дніпро, 2015), «Управління інноваційним розвитком територій» (Дніпро, 2015), «Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід» (Одеса, 2016, 2017), «Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи» (Одеса, 2016), «Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни» (Харків, 2016), «Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України» (Дніпро, 2016, 2017), «Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком» (Дніпро, 2015, 2017), «Становлення публічного адміністрування в Україні» (Дніпро, 2016, 2017), «Взаємозв'язок політики і управління: теоретичний і прикладний аспект» (Дніпро, 2016, 2017), «Публічне управління: проблеми та перспективи» (Харків, 2015), «Децентралізація публічного адміністрування в умовах інтеграції України до європейської спільноти: проблеми та перспективи» (Северодонецьк, 2017).

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних в дисертаційній роботі А.В.Дяченка результатів визначається особистим внеском здобувача у вирішення актуального науково-прикладного завдання щодо теоретичного обґрунтування механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб та реалізації довгострокових рішень щодо цієї групи громадян як пріоритету державної соціальної політики в Україні.

Безперечним здобутком дисертаційного дослідження є запропонований автором алгоритм наукового супроводу інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні, який базується на реалізації консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб та складається з наступних кроків: діагностика та вимірювання потреб внутрішньо переміщених осіб; поповнення ресурсної бази для забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб та розподіл ресурсів за кластерами; диференціація внутрішньо переміщених осіб на групи: осіб з високим рівнем потенціалу інтеграційної спроможності; осіб з низьким рівнем потенціалу інтеграційної спроможності, що потребують постійної соціальної допомоги; осіб, для яких процес інтеграції вже завершений; дезінтегрованих осіб із встановленням причин; координація гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам; моніторинг індексу інтеграції за приймаючими громадами та рівня інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб; контроль за ступенем досягнення цілей Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

У дисертації вдало, як на наш погляд, обґрунтовано чинники, що уповільнюють інтеграцію внутрішньо переміщених осіб. Заслугове на увагу досліджена автором роботи динаміка забезпечення базових потреб внутрішньо переміщених осіб та виділені умови, за яких, поряд із державними гарантіями, внутрішньо переміщена особа може досягти високої інтегрованості з приймаючою громадою: включеність у місцевий ринок праці через внесок свого людського ресурсу; стимулювання інклюзивних відносин у трудових

колективах; освоєння «ніш» місцевого трудового ринку; включеність в традиційні для цієї громади виробництва; реалізація професійно-освітніх можливостей; соціальна активність в подоланні відмінностей.

Вдалою складовою наукового дослідження А.В.Дяченка є науково обґрунтовані підходи до оцінки рівня потенціалу інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб, зокрема розроблений алгоритм діагностики цього потенціалу та запропоновані напрями підвищення інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб в Україні на основі реалізації консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Запорукою отриманої наукової новизни, як видається, є повнота дослідження проблеми та вдало обраний методичний інструментарій, що є важливою складовою дійсних наукових пошуків.

Вважаємо, що автором дисертації аргументовано, коротко та чітко сформульовано основні наукові положення, які виносяться на захист.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

За темою дисертаційного дослідження А.В.Дяченка опубліковано 23 наукові праці, 6 з яких – у наукових журналах і збірниках, що є фаховими з питань державного управління.

Серед праць, що додатково відображають результати дисертаційного дослідження, – 1 стаття надрукована у зарубіжному виданні та 15 публікацій – тези доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 6 з яких – за міжнародною участю.

В опублікованих працях розкриті основні положення дисертації, що становлять наукову новизну і винесені на захист.

Структура та обсяг дисертації

Дисертація А.В.Дяченка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 252 сторінки, із них 155 сторінок основного тексту. Робота містить 7 таблиць, 19 рисунків.

Список використаних джерел містить 362 найменування.

Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами).

Оцінка ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації

Аналіз дисертаційної роботи та автореферату А.В.Дяченка дає підстави зробити висновок щодо ідентичності автореферату й основних положень дисертації. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки і рекомендації у повному обсязі розкриті й обґрунтовані в тексті дисертації.

Рекомендації щодо практичного використання результатів і висновків дисертації

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи визначається комплексним характером дослідження і полягає в тому, що його результати в сукупності створюють теоретичне та методичне підґрунтя для коригування та реалізації реформ у соціальній сфері, реалізації регіональних соціальних програм, для подальших досліджень даної тематики та для розробки відповідних навчальних програм у системі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження, що були використані: Міністерством соціальної політики України при розробці Стратегії розвитку системи соціальних послуг в Україні на період до 2022 року (довідка про впровадження від 30 листопада 2018 року № 224/0/99-18/312); Великобагачанською районною державною адміністрацією Полтавської області (довідка про впровадження від 28 грудня 2018 року № 01-42/577); Національною академією державного управління при Президентові України при розробці навчального посібника «Європейські стандарти соціогуманітарного розвитку: сутність та можливості застосування в Україні» та викладанні навчальної дисципліни «Державна політика в соціогуманітарній сфері» (акт про впровадження від 14 березня 2019 року № 413/24/-15/19); Міністерством освіти і науки України при розробці Плану заходів Міністерства освіти і науки з виконання Плану заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки (довідка про впровадження від 4 квітня 2019 року № 1/4-вн-19), демонструють практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи А.В.Дяченка.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Дисертація А.В.Дяченка в цілому оцінюється позитивно, водночас слід вказати на окремі дискусійні положення дослідження та висловити деякі зауваження і пропозиції.

1. Автор дисертації наголошує на структурі безробітних з-поміж внутрішньо переміщених осіб, серед яких половина у віці до 35 років, а 70 % мають вищу освіту (загалом поміж безробітних 45 %) (стор. 105).

Разом з тим, за даними Державної служби зайнятості, в умовах глибинних проблем щодо структурної невідповідності між попитом та пропозицією на ринку праці, спостерігається тенденція до зменшення обсягів та рівня безробіття як у міських поселеннях, так і у сільській місцевості, а також зростання кількості вакансій у більшості регіонів України.

Станом на 1 січня 2020 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями до Державної служби зайнятості, зросла на 1% та становила 59 тис. одиниць. За видами економічної діяльності, більшість вакансій налічується на підприємствах переробної промисловості (19%), у сфері торгівлі (14%), на транспорті (12%). За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (23%)

та на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (16%), працівників сфери торгівлі та послуг (15%).

Зважаючи на те, що працевлаштування є одним із визначальних чинників інтегрованості в приймаючі громади, а також з огляду на тенденцію до підвищення попиту роботодавців на кваліфікованих робітників, у дисертації у контексті розвитку соціального потенціалу внутрішньо переміщених осіб доцільно було б більше уваги приділити механізмам їхньої професійної орієнтації, професійного розвитку, перепідготовки, а також можливостям державно-приватного партнерства у цій сфері.

2. Автор дисертації стверджує, що потенціал подолання гуманітарної кризи держави залежить від рівня потенціалу інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб (стор. 147). Разом з тим, на нашу думку, є багато інших чинників, причин і наслідків політичного, соціально-економічного, гуманітарного, соціокультурного характеру, що спричиняють та стають на заваді подолання гуманітарних криз. Аналіз їх взаємовпливів підвищив би рівень практичного значення дисертаційного дослідження.

3. Параграф 3.3. дисертації автор присвятив науковому обґрунтуванню удосконалення консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Аналіз напрямів удосконалення механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб дозволив автору дисертації їх систематизувати наступним чином: правовий, організаційний, економічний, соціальний, інформаційний (стор. 157). Разом з тим теоретико-методологічного обґрунтування консолідованого механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб як цілісного складного механізму державного управління, його детального аналізу, виявлення особливостей його формування автором дослідження у дисертації не представлено. На нашу думку, приділення більшої уваги цьому питанню у розділі дисертації, присвяченому теоретичним аспектам дослідження механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб, підвищило б наукову цінність роботи.

4. Дискусійним є положення висновку 1 дисертації, в якому автор акцентує на виникненні нової численної групи українців та у зв'язку з цим новому векторі державної відповідальності – захисті їх прав та забезпеченні потреб, зокрема: «Виникнення внаслідок військових дій Російської Федерації на Сході України нової численної групи українців, які опинились у складних життєвих обставинах – внутрішньо переміщених осіб – визначила новий вектор державної відповідальності – захист їх прав та забезпечення потреб».

Із цим категоричним висновком можна лише частково погодитись. Адже відповідно до статті 3 Конституції України зміст і спрямованість діяльності держави визначають права і свободи людини та їх гарантії, а згідно зі ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» «Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення

негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру».

5. Як зазначає автор у висновку 3 дисертації, у роботі визначено особливості формування механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Далі за текстом подається інформація стосовно інституційних аспектів діяльності органів державної влади у напрямі забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а також суб'єктів громадянського суспільства, які активно долучилися до цієї діяльності. Робота тільки виграла б, якби автор у тексті дисертації та висновках акцентував саме на виявлених у ході дослідження особливостях формування механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Висловлені зауваження та пропозиції мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують наукової цінності дисертаційної роботи.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота А.В.Дяченка є самостійною та завершеною науковою працею, містить результати, що у сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо теоретичного обґрунтування механізмів інтеграції внутрішньо переміщених осіб та реалізації довгострокових рішень щодо цієї групи громадян як пріоритету державної соціальної політики в Україні. Зміст дисертації відповідає спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління.

Побудова структури дисертації є логічною й забезпечує послідовне розкриття теми дослідження. Зміст дисертаційної роботи висвітлює хід розв'язання поставлених завдань, достатньою мірою обґрунтовує висновки за результатами дослідження.

Положення дисертації викладено грамотно й послідовно, на належному теоретичному рівні.

У тексті наукової праці чітко представлена авторська позиція, яка в подальшому досить широко відображена у висновках до розділів та загальних висновках дисертації. Це також підкреслює завершеність дисертаційного дослідження відповідно до його завдань і мети.

Результати дослідження повною мірою викладені в публікаціях автора. Мова та стиль викладеного чітко та логічно відображають досліджувану проблематику. Дисертаційна робота оформлена згідно з чинними вимогами.

Текст автореферату адекватно відображає основні положення дисертаційної роботи.

З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних дисертантом наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків вважаємо, що дисертаційна робота А.В.Дяченка є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, що має суттєве значення для галузі знань «Публічне управління та адміністрування».

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в якості теоретичної і методологічної основи для оптимізації державно-управлінської діяльності в Україні шляхом подальшого удосконалення регулювання суспільних відносин, підвищення ефективності механізмів прийняття державно-управлінських рішень.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота Дяченка Андрія Васильовича «Механізми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні» відповідає вимогам пункту 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент

кандидат наук з державного управління,
керівник експертної групи
з питань управління
та державно-приватного партнерства
директорату професійної освіти
Міністерства освіти і науки України

С.Є. ГОРБАТЮК

“19” лютого 2020 р.

Підпис засвідчую
Заступник начальника відділу
кадрів апарату Міністерства
департаменту кадрового
забезпечення
Горбатюк - (С. Горбатюк)

